

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка

Навчальна практика з фахових методик

Галузь знань: Гуманітарні науки
Напрямок підготовки: 6.020303
Філологія. Українська мова і література
Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр
Форма навчання: стаціонар

Полтава - 2011

ББК 74.580.266.6р 30
УДК 378.091.33=161.2

Навчальна практика з фахових методик: Навчально-методичний посібник/ Укладачі Лебідь Н.П., Сологуб Л.О. – Полтава, 2011. – 31 с.

Рекомендовано вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (протокол №9 від 24.03.2011р.)

Рецензенти:

Лисенко А.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавчої та гуманітарної підготовки Полтавського національного технічного університету імені Ю.Кондратюка

Кравцова Н.Г. - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Редактор – Т.І. Ніколашина

Відповідальний за випуск – Л.Ф. Українець

Пояснювальна записка

У період державного реформування, розбудови незалежної України, відновлення забутих і втрачених національних цінностей, їх переосмислення перед вищою школою стоїть складне і відповідальне завдання – готувати молодь до життя і праці в умовах ринкових відносин, виховувати її захищеною, підготовленою до різних життєвих ситуацій, навчати і виховувати людей, які гармонійно поєднують у собі освіченість, моральну чистоту і фізичну досконалість.

Сучасні умови життя вимагають реформування освітньої галузі, оновлення змісту сучасної освіти, забезпечення внутрішньої узгодженості всіх структурних компонентів освітнього комплексу, упровадження новацій у сучасну практику, застосування нових форм організації навчально-виховного процесу.

Найбільш оптимальним у світлі нової філософії освіти принципом реалізації завдань вищої школи є цілісний підхід до становлення особистості сьогоденного студента. Цей підхід полягає у педагогічному моделюванні цілісної, багатогранної, професійно компетентної особистості. І педагогічна практика виступає однією із складових такого підходу. Вона являє собою важливий етап професійного і спеціального формування висококваліфікованого майбутнього вчителя. Практикою перевіряється підготовленість майбутніх учителів до самостійної педагогічної діяльності, до виконання ними основних функцій учителя. Навчальна педагогічна практика повинна носити особистісно зорієнтований, творчий характер і сприяти виробленню індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Навчальна пропедевтична практика – це перша педагогічна практика з фахових методик. Мета практики – закріпити набуті знання з психолого-педагогічних предметів та фахових методик у процесі спостереження за роботою вчителя-словесника та власної участі у навчально-виховному процесі.

Завдання навчальної практики з фахових методик спрямовані на формування професійної культури студентів III курсу:

- ✓ поглибити, інтегрувати і закріпити теоретичні знання, одержані під час вивчення фахових методик та застосувати ці знання у практичній діяльності;
- ✓ навчитися спостерігати й аналізувати навчальну та позакласну роботу з предмета в школі, проводити її з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- ✓ підготувати студентів до проведення різнотипних уроків із застосуванням ефективних методів і прийомів навчання;
- ✓ розвивати вміння та навички проведення фрагментів уроків з мови та літератури; навчитися працювати з творчо обдарованими дітьми; вивчати й узагальнювати досвід учителів-словесників;

- ✓ забезпечити наступність у проведенні безперервної та активної педпрактик, підготувати ґрунт для проходження активної практики.

Термін проходження практики: один тиждень у школах міста (5-9 класи).

Організація та проведення педпрактики

Педагогічна практика починається з настановчої конференції, на якій студенти розподіляються за школами, закріплюються за класами, одержують групові та індивідуальні завдання від керівника педпрактики та методиста, знайомляться зі змістом практики тощо.

Під час практики студенти відвідують уроки, виховні та позаурочні заходи, беруть участь у обговоренні уроків учителя чи своїх товаришів.

Для кращої організації часу студент-практикант складає індивідуальний план роботи на тиждень, який обговорює з груповим керівником. Орієнтовний розподіл тижневого навантаження студента та завдання на весь період практики груповий керівник дає на початку педпрактики.

На період практики один зі студентів призначається старостою групи. Він веде облік відвідувань студентів, проводить організаційну роботу серед студентів-практикантів. Педагогічна практика завершується підсумковою конференцією.

Зміст педпрактики у школі

На III курсі /відповідно до теми "Робота вчителя-предметника на уроці та в позаурочний час. Робота класного керівника" зміст педпрактики становлять:

1. Знайомство з роботою вчителя мови, літератури з підготовки до уроку:
  - а) планування уроків (календарно-тематичний та поурочний план);
  - б) підбір наочності і використання ТЗН;
  - в) підбір навчального матеріалу.
2. Спостереження й аналіз уроку вчителя.
3. Знайомство з підручниками, методичною літературою з теми педпрактики, опрацювання окремих робіт з актуальних питань методики навчання мови, літератури.
4. Складання конспекту під керівництвом учителя.
5. Проведення окремих фрагментів уроку (під керівництвом учителя).
6. Знайомство з плануванням та організацією позакласної роботи вчителя літератури, мови (гуртки, підготовка вечорів). Надання вчителю конкретної допомоги у виготовленні наочності чи проведенні позакласної роботи.

Науково-дослідницька робота

Види діяльності студентів під час педагогічної практики в школі можна поділити на 2 групи:

- 1) діяльність, пов'язана з участю студента у навчально-виховному процесі в школі;
- 2) діяльність, пов'язана з дослідницькою роботою студентів: проведення методичних експериментів.

Під час практики створюються умови для залучення студентів до творчої дослідницької діяльності. Вони вчаться не лише використовувати досвід інших, але шукають і знаходять власні шляхи розв'язання тих проблем, над якими працюють чи цікавляться в плані роботи над курсовими, бакалаврськими та дипломними дослідженнями. У них розвивається вміння аналізувати й оцінювати результати своєї діяльності. Усі ці фактори сприяють формуванню творчого ставлення студентів до своєї роботи, створюються передумови для подальшого росту їх професійної майстерності.

Програма навчальної практики з фахових методик

Перший день

Знайомство з особливостями роботи школи даного типу, з учителями-предметниками, класними керівниками та з їх планами роботи.

Ознайомлення з розписом занять, розкладом дзвінків, розміщенням класних приміщень та кабінетів у школі.

Вивчення календарно-тематичного планування вчителя-словесника.

Ознайомлення з веденням шкільної документації (класний журнал, таблиць, щоденник учня). Особливості методичної роботи з фаху у школі, методичне об'єднання словесників, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом учителів мови та літератури школи, міста, області.

Відвідування уроків у закріпленому класі. Мета відвідування - ознайомлення з системою роботи вчителя, знайомство з учнями класу.

Складання індивідуального плану роботи студента.

Другий день

Ознайомлення з єдиним мовним режимом у школі, нормами оцінювання усних відповідей та письмових робіт учнів. Перевірка зошитів, оцінювання диктантів і творчих робіт. Особливості ведення учнями літературного зошита. Перевірка вміння знаходити помилки, правильно їх кваліфікувати, визначити характер помилки. Грамотно записувати наслідки підрахунків і виставляти оцінку.

Аналіз підручників з мови та літератури, визначення способу викладу матеріалу (індуктивний, дедуктивний, індуктивно-дедуктивний), вибір методів та прийомів щодо викладу теоретичного матеріалу, роль та місце узагальнювальних таблиць, опорних схем у вивченні нової теми; аналіз вправ,

уміщених у підручнику, з погляду тематичної мети, визначення можливостей шкільного підручника у реалізації комунікативно-діяльнісного, проблемно-пошукового та українознавчого підходу у навчанні мови. Добір творів для текстуального вивчення; творчий, проблемний та репродуктивний характер запитань у підручниках з літератури. Види роботи з підручником на уроці мови і літератури.

Відвідування уроку вчителя, визначення його типу та структури.

Третій день

Ознайомлення з типами та структурою уроків з мови та літератури.

Різновиди нестандартних уроків. Упровадження у шкільну практику методики укрупненого структурування, визначення видів структурування матеріалу. Особливості вивчення мови на текстовій основі, робота з розвитку мовлення на уроках мови, типи уроків з розвитку мовлення.

Творчий підхід учителя до підготовки уроку літератури, вибір шляхів аналізу літературного твору, реалізація диференційованого і розвивального навчання. Методика проведення уроків літератури з неусталеною структурою.

Підготовка вчителя до уроку, складання конспектів уроку: визначення мети, типу, етапів уроку, методів та прийомів, які будуть використані на кожному з етапів, унаочнення. Використання ігрових моментів. Розробка фрагментів уроків різних типів (за визначенням методистів).

Відвідування й аналіз уроків учителя з метою визначення типу уроку, його структури, виявлення вмотивованості дій учителя та учнів.

Відвідування й аналіз фрагментів уроку, проведених студентами.

Четвертий день

Ознайомлення з кабінетом мови та літератури, роль кабінету у реалізації етнокультурознавчого компонента у навчанні мови та літератури. Форми вивчення біографії письменника учнями середніх класів.

Основні принципи та методика виготовлення унаочнення, методи та прийоми роботи з дидактичним матеріалом.

Види унаочнення, конструювання таблиць, схем, складання алгоритмів.

Методика використання унаочнення на різних етапах різних типів уроків.

Відвідування уроку вчителя з метою визначення ролі різних видів унаочнення при перевірці знань учнів, вивченні нового матеріалу, а також впливу на активізацію пізнавальної діяльності школярів. Проведення фрагменту уроку з використанням унаочнення та ТЗН, аналіз фрагменту. Проведення фрагменту уроку з вивчення життєпису письменника.

П'ятий день

Організація позакласної роботи вчителя за фахом. Знайомство з розробками різних видів позакласних заходів, роботою гуртків та факультативів.

Особливості організації та проведення позакласної роботи з фаху у школі: форми, методика підготовки та проведення позакласних заходів з мови та літератури.

Відвідання заняття лінгвістичного чи літературного гуртка, його обговорення. Складання плану роботи гуртка на II півріччя. Вибір теми та розробка одного позакласного заходу.

Розробка плану-конспекту уроку

1. Уточніть лексичне значення слова "конспект", яке подається різними тлумачними словниками. Дайте **своє** трактування цього терміна стосовно уроку.
  2. Підготуйтеся до міні-дискусії з питання: Чи потрібен конспект уроку вчителю мови, літератури? Які вам відомі точки зору на цю проблему вчителів мови, літератури, учених-методистів, дидактиків, психологів? Візьміть інтерв'ю з цього питання у вчителя літератури, мови.
  3. Уважно прочитайте вимоги до конспекту уроку, підготуйтеся їх прокоментувати, висловити свої зауваження, пропозиції:
- ✓ Текст конспекту пишеться на великих листках з одного боку.
  - ✓ Залишайте на кожній сторінці великі поля (3-5 см), це необхідно для внесення доповнень, зауваження, виправлень.
  - ✓ Конспект пишеться чітким почерком, залишаючи просвіт між рядками, щоб при необхідності можна було вписати рядок.
  - ✓ Дотримуйтеся абзаців: це полегшить читання тексту.
  - ✓ Особливо чітко пишеться прізвища та імена людей, географічні назви тощо. Помилкове написання однієї букви або дати може перевернути весь зміст тексту.
  - ✓ Обов'язково нумеруйте сторінки.
  - ✓ Використовуйте кольорові олівці, фломастери при написанні конспекта для виділення етапів уроку, важливих моментів теоретичного матеріалу, питань.
  - ✓ Складіть конспект уроку (письмово) для 5 класу (тема – за вибором студента).

Схема аналізу уроку

У процесі спостереження студент повинен зробити фотографію уроку за розділами:

Етапи уроку, час	Діяльність учителя	Робота учнів	Аналіз уроку
			Визначення мети уроку
			Визначення типу уроку, основних методів та прийомів
			Доцільність і використання наочності та ТЗН
			Визначення структури уроку, чіткість зовнішньої структури, її відповідність типу уроку та меті
			Ефективність етапу підготовки до сприйняття нового матеріалу
			Співвідношення мовлення вчителя та учнів
			Активність класу на різних етапах уроку, співвідношення колективних та індивідуальних форм роботи
			Наявність творчих, ігрових завдань і моментів уроку
			Міжпредметні, внутрішньопредметні зв'язки
			Стиль спілкування вчителя з учнями. Психологічний клімат на уроці, дисципліна

Оцінювання навчальної практики

Схема розподілу балів
при оцінюванні результатів
навчальної практики з фахових методик
студентів III курсу факультету філології та журналістики
(українське відділення)
(за 100-бальною шкалою зі встановленням відповідності
національній шкалі та шкалі ECTS)

№ п/п	Складові оцінювання	Розподіл балів (за 100-бальною шкалою)	Критерії оцінювання		
			Оцінка за шкалою ECTS та її зміст	Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою
1.	Рівень теоретичної готовності до виконання завдань практики	20	А – високий рівень теоретичних знань з незначними недоліками,	19 – 20 балів	відмінно

		які не мають принципового значення		
		В – високий рівень знань з деякими недоліками	16 – 18 балів	добре
		С – добрий рівень знань	15 балів	добре
		Д – посередній рівень знань із недоліками, достатній для виконання практичних завдань	13 – 14 балів	задовільно
		Е – достатньо- мінімальний рівень знань, допустимий для виконання практичних завдань	8 – 12 балів	задовільно
		FX – низький рівень, наявні лише окремі елементи знань, недостатні для виконання практичних завдань	1 – 7 балів	незадовільно
		F – відсутні елементи знань, низький рівень, недопустимий для виконання практичних	0 балів	незадовільно

			завдань		
2.	Якість виконання практичних завдань за програмою практики	50	Використовується накопичувальний підхід з урахуванням кількості та обсягу практичних завдань, за умов якого студент отримує		
			A	46 – 50 балів	відмінно
			B	42 – 45 балів	добре
			C	38 – 41 бал	добре
			D	35 – 37 балів	задовільно
			E	18 – 34 бали	задовільно
			F	1 – 17 балів	незадовільно
			FX	0 балів	незадовільно
3.	Рівень відповідності звітної документації вимогам програми, захист результатів практики	30	Критерії оцінювання визначаються програмою кожного конкретного виду практики, заведеною до 30-бальної 100-бальною шкалою		
			A	28 – 30 балів	відмінно
			B	25 – 27 балів	добре
			C	20 – 25 балів	добре
			D	15 – 20 балів	задовільно
			E	10 – 15 балів	задовільно
			F	1 – 10 балів	незадовільно
			FX	0 балів	незадовільно
4.	Рівень професійної сформованості особистості		Нараховуються бали зі знаком « – »		
	РАЗОМ	100 БАЛІВ			

Змістове наповнення завдань практики		
Рівень теоретичної готовності до виконання завдань практики		
1.	Колоквіум з аналізу підручників, змісту навчальної програми	15 балів
2.	Складання індивідуального плану роботи студента	5 балів
	РАЗОМ	20 БАЛІВ
Якість виконання практичних завдань за програмою практики		
1.	Проведення окремих фрагментів уроку	20 балів
2.	Аналіз фрагментів уроку, проведених студентами або учителями	5 балів
3.	Проведення виховного позакласного заходу	10 балів
4.	Розробка календарно-тематичного плану	5 балів
5.	Перевірка зошитів	5 балів
6.	Вияв творчості	5 балів
	РАЗОМ	50 БАЛІВ
Рівень відповідності звітної документації вимогам програми, захист результатів практики		
1.	Письмовий аналіз уроку	7 балів
2.	Конспект уроку	7 балів
3.	Сценарій позакласного заходу з предмета	7 балів
4.	Набір різних видів унаочнення	7 балів
5.	Захист результатів практики	2 бали
	РАЗОМ	30 БАЛІВ
Рівень професійної сформованості особистості (нараховуються бали зі знаком « – », але не більше –5)		
	Невчасне подання звітної документації	
	Зауваження щодо порушення дисципліни	
	Невідповідний зовнішній вигляд під час проходження практики	

По закінченні практики студент здає папку з такою документацією:

- 1) письмовий аналіз уроку;
- 2) конспект уроку з мови (вивчення нового матеріалу з використанням опорних схем та узагальнювальних таблиць);
- 3) конспект уроку з літератури;
- 4) розробку позакласного заходу або з мови, або з літератури;
- 5) набір різних видів унаочнення (роздатковий матеріал, опорні схеми, перфокарти, алгоритми тощо); п'ять текстів з орієнтовних тем із розвитку (див. програму: мовленнєва змістова лінія).

Обов'язки студента-практиканта

1. Студент перебуває в школі всю навчальну зміну.
2. На основі календарного плану вчителя-словесника, плану роботи класного керівника і завдань із фахових методик кожен практикант складає індивідуальний план роботи (його затверджує груповий методист).
3. Виходячи з індивідуальних планів, староста групи складає графіки уроків (або їх фрагментів) та позакласних заходів із кожного предмета і подає їх методистам.
4. Працюючи за своїм планом, студент розробляє конспекти фрагментів уроків та позакласних заходів і здає їх методистові не пізніше, ніж за два дні до їх проведення. Без візи методиста ("Конспект затверджую") фрагмент уроку або позакласний захід відбутися не може.
5. Студент повинен брати активну участь в обговоренні відкритих уроків учителів та своїх товаришів (це стосується також позакласних заходів з предмета).

Обов'язки методистів

Обов'язки методиста з фаху

Методист із фаху здійснює безпосереднє керівництво студентами-практикантами. Методист із фаху відповідає за виконання студентами всіх завдань, передбачених програмою практики, а також за формування необхідних методичних умінь і навичок. Методист із фаху:

- 1) організовує для студентів відкритий урок одного з досвідчених учителів і проводить детальне обговорення цього уроку, зосереджуючи увагу на ефективності використаних методів, прийомів та видів роботи;
- 2) повідомляє студентів про термін виконання тих чи інших завдань, про розклад індивідуальних занять;
- 3) консулює практикантів з усіх методичних питань, зокрема з питань, пов'язаних із розробкою конспектів фрагментів уроків;
- 4) перевіряє ці розробки, затверджує їх, допускає студентів до проведення фрагментів уроків та позакласних заходів;
- 5) проводить індивідуальні заняття з таких, наприклад, тем, як "Складання тестів на множинний вибір", "Розробка індивідуальних завдань для учнів", "Перевірка й оцінювання учнівських робіт" тощо;
- 6) організовує відвідування й обговорення уроків (фрагментів уроків) та позакласних заходів із предмета;
- 7) поцікавиться веденням щоденників, характером спостережень за ходом уроків, аналізом цих спостережень;
- 8) перевіряє звітну документацію з предмета;
- 9) робить у груповому журналі запис про свою роботу в день її проведення;
- 10) бере участь у роботі настановчої та підсумкової конференцій;

- 11) забезпечує проведення студентами звіту, консультує практикантів при підготовці до нього;
- 12) разом зі старостою мікрогрупи відповідає за якість і своєчасність оформлення журналу педпрактики.

Обов'язки групового методиста

- Груповим методистом є методист від кафедри мови чи літератури. Він:
- ✓ організовує знайомство студентів зі школою, разом із завучем школи розподіляє їх за класами, доводить до відома вчителів-словесників програму роботи практикантів;
  - ✓ контролює відвідування студентами занять і їх роботу;
  - ✓ затверджує індивідуальні плани;
  - ✓ контролює ведення журналу і роботу інших методистів;
  - ✓ перевіряє звітну документацію з мови, літератури;
  - ✓ погоджує оцінку за практику з методистом від кафедри літератури (кафедри мови), своєчасно виставляє оцінку в екзаменаційну відомість і в залікові книжки;
  - ✓ подає звіт факультетському керівникові;
  - ✓ бере участь у проведенні настановчої і підсумкової конференцій.

Звіт

групового методиста про роботу студентів на пропедевтичній практиці

1. Загальне враження від практики (класи, учителі, директор).
2. Як налагоджувалися контакти з дітьми? Представити студента, який зробив це найкраще (доведіть прикладами).
3. Хто із студентів застосовував найефективніший метод або прийом на уроці? Продемонструйте його.
4. Хто виготовив найцікавішу наочність (продемонструвати)?
5. Проведення якого етапу уроку викликало найбільші проблеми?
6. Яке проблемне питання уроків, народжене на практиці, можна назвати відкриттям?
7. Хотіла б група проходити практику на 4 курсі в цій школі? Що треба змінити в наступному році для вдосконалення професійної орієнтації студентів-філологів?

Додатки

Додаток 1

Орієнтовний конспект уроку української мови (5 клас)

Тема: Правила вживання апострофа

Лексична тема: Рідна сторона

А в серці тільки ти,

Єдиний мій, коханий рідний краю!

/Леся Українка/

Мета: *навчальна* – повторити й систематизувати знання, здобуті в початкових класах та засвоїти нові правила вживання апострофа;
розвивальна – удосконалювати навички правильної вимови й написання слів з апострофом; розвивати навички самостійної роботи;
виховна – виховувати інтерес до минулого України.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Методи і прийоми: розповідь учителя, творча робота, робота з підручником, бесіда, словникова робота, робота з картками .

Обладнання: Орфографічний словник української мови / Уклад.: С. І. Головащук, М. М. Пещак та ін. – К., 1994. – 864 с.

Міжпредметні зв'язки: історія (період Запорізької Січі) .

Внутрішньопредметні зв'язки: лексикологія (засвоєння нових слів і прислів'їв), культура мовлення та стилістика (засвоєння складних випадків слововживання), текст (удосконалення вмінь висловлювати власні думки і почуття).

Використана література:

1. Кобцев Д.А. Українська мова: Диктанти, завдання, правила. 5 клас. – Харків:Торсінг, 1999. – 143с.

2. Лапшина І.М. Українська мова. Фонетика. Графіка. Вправи та ігри для 5-го кл. – К.,1999.
3. Мацько Л.І., Сидоренко О. М. Українська мова:Збірник диктантів. – К.:Либідь, 1995. – 238с.
4. Програма для ЗНЗ. Українська мова. 5-12 класи/за ред. Л. В. Скуратівського. – Київ-Ірпінь, 2005.

План уроку:

1. Організаційний момент – 2 хв.
2. Актуалізація опорних знань і вмінь– 8 хв.
3. Оголошення теми й мети уроку. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу – 5 хв.
4. Закріплення знань, умінь та навичок – 25 хв.
5. Підсумок уроку – 2 хв.
6. Оцінювання. Інструктаж до виконання домашнього завдання – 3хв.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань і вмінь.

Учитель. На минулому уроці ми з вами розглядали сполуки літер **ьо** та **йо**.

Складіть зв'язну розповідь про вживання йо, ьо.

Учні:

1. Йо пишеться для позначення звукосполучення й + о:
  - а) на початку слова й після голосного: його, йому, завойований, район, чийого.
  - б) після приголосного, переважно на початку складу: батальйон, бульйон, вйокати, Воробйов, курйоз, мільйон, серйозний, Соловйов.
2. Їо пишеться після приголосного для позначення м'якості приголосного перед о: всього, Ковальов, Линьов, льон, сьогодні, сьомий, трьох, цього.

Робота біля дошки.

Завдання №1 (один учень біля дошки)

Знайдіть слова з йо і запишіть їх.

Ма...нез, прац...витий, ранн...ою, баталь...н, сер...зний, дз...бик, міль...н,

га...к, кра...вий.

Складіть речення із словосполученнями.

Прийшов до н...го; кол...орові нитки; у сусідн...му будинку.

Завдання №2 (другий учень біля дошки)

Перекладіть українською мовою.

Подъём, съёмка, слёзы, лётчик, Соловьёв, лён, батальон, полевой мак, боевой.

III. Оголошення теми й мети уроку. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу.

Учитель: Сьогодні ми з вами розглянемо правила вживання апострофа.

Мовознавче дослідження. Розгляньте слова, записані у дві колонки. Спробуйте самостійно сформулювати правила вживання апострофа:

Дев'ять, м'ята, б'ють,	свято, духмяний
п'ють, жираф'ячий,	
в'ється, солов'ї, верб'я	рясно, рюкзак
сузір'я, міжгір'я, пір'я	
від'їзд, роз'ятрити,	курйоз, серйозний
з'єднати	
миш'як, Х'юстон, Руж'є	пюре, Вятка

Учитель: А тепер звіримо ваші міркування зі схемою «Правила вживання апострофа» (за підручником ст. 178).

Учні: (читають правила).

IV. Закріплення знань, умінь та навичок.

Учитель: Зараз виконаємо вправу 368, ст. 179.

Вправа 368, ст. 179

Перепишіть слова, чітко їх вимовте, позначте у словах орфограму «апостроф». Обґрунтуйте написання слів.

Солов'їний (після губного [в]), сузір'я (після літери р, що позначає твердий звук), рясний (після літери р, що позначає м'який звук), пів'ящика, пів'юрти (після префікса, що закінчується твердим приголосним), морквяний (після губного [в], якщо перед ним стоїть літера, що позначає кореневий приголосний), з'ясувати, під'їхати (після префікса, що закінчується твердим приголосним), арф'яр, мавпячий, зв'язківець, святковий, медвяний, без'язикий, розм'якнути, підв'язати, під'юджувати, духмяний.

Учитель:

Творче завдання. Утворіть від іменникових основ прикметники, позначте орфограму, з кількома словосполученнями складіть речення.

Соловей – солов'їний, хлопець – хлоп'ячий, дерево – дерев'яний, солома – солом'яний, трава – трав'яний, камінь – кам'яний, торф – торф'яний, дух – духмяний, мед – медяний, тьма – тьмяний, різьба – різьбяний.

Словниковий диктант

Багрянець, здоров'я, Лук'янович, врятувати, реп'ях, кар'єрист, прислів'я, зекономити, гравюра, мільярд, комп'ютер, кар'єра, Мюнхен, Святослав.

Пояснювальний диктант

I частина

- Дружба, як дзеркало: розіб...еш — не складеш.
- Пташка красна своїм пір...ям, а людина своїм ім...ям.
- Гірко поробиш, солодко з...їсиш.
- Добрий чоловік надійніше кам...яного мосту.

II частина

Було це близько п'яти століть тому. Наш рідний край був поневолений підступними завойовниками. Ой, як важко стало жити українському народові! І почав він утікати у пониззя Дніпра, за його кам'яні пороги, де слалися дикі степи. Втікачі називали себе козаками, тобто вільними людьми. На островах, що лежали посеред бистрої Дніпрової води, вони заснували Запорозьку Січ.

V. Підсумок уроку.

Учитель: А зараз перед вами завдання з ключем. Запишіть слова у дві колонки:

- 1) слова з апострофом;
- 2) без апострофа:

дев...ятсот, серм...яга, хутор...янин, зв...язок, духм...яне, пор...ядок, бур...ян, без...язикі, тьм...яно, цв...ях, присв...ята, реп...ях, п...ятдесят, з...ясовано, Солов...йов.

Ключ. З останніх букв колонок утвориться назва вірша В. Сосюри «Так ніхто не кохав...».

VI. Оцінювання. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

- Вправа 371, ст. 179.
- Закінчить за поданим початком текст, вживаючи слова з апострофом.

Біда

Спіткала солов'їну родину лиха година. Випало пташеня з гнізда. Пищить воно, бідне, плаче під деревом. А тато й мама голосять над ним, побиваються...

Додаток 2

Орієнтовний конспект позакласного заходу з української мови

Назва заходу: «*Лицарський турнір ввічливості*»

Мета:

- ❖ навчальна – перевірити знання учнів з правил поведінки та норм етикету; прищеплювати хлопчикам повагу до дівчаток та жінок, довести, що не існує поділу на чоловічу і жіночу хатню роботу, перевірити, як хлопчики допомагають удома своїм батькам;
- ❖ розвивальна – розвивати артистичні здібності учнів, розвивати їх фантазію;
- ❖ виховна – виховувати любов та пошану до оточуючих людей.

Вид діяльності: ціннісно-орієнтований.

Орієнтовний вік дітей: 13–14 років.

Місце проведення: класна кімната.

Обладнання: дві квітки-ромашки, два плакати для малюнків дітей, емблеми, кульки.

ПЛАН

1. Підготовчий етап:

- а)** повідомити тему виховного заходу, розповісти про специфіку його проведення, запропонувати дітям узяти активну участь;
- б)** оформити потрібні матеріали, підготувати унаочнення.

2. Хід заходу:

1. Вступ.
2. Привітання.
3. Конкурс ерудитів.
4. Конкурс «Букет для прекрасної дами».
5. Конкурс «Верхова їзда».
6. Конкурс «Вірш для прекрасної дами».

7. Конкурс вболівальників.
8. Конкурс капітанів.
9. Конкурс «Слабо чи ні?»
10. Акторський конкурс.
11. Підсумок.

"Лицарський турнір ввічливості"

Нехай живе ввічливість і доброта!

Нехай живуть доброзичливі обличчя!

Хід заходу

Ведуча: Доброго Вам дня, дорогі друзі. Я рада бачити Вас. Сьогодні тут відбудеться не зовсім звичайний конкурс. Це турнір лицарів ввічливості. І у ньому приймуть участь хлопчики із 5-Б класу. Ми побачимо на скільки ввічливі наші хлопчики і чи можна назвати їх лицарями. Ми бажаємо їм успіхів. Нехай переможе найсильніший. Прошу вийти учасників нашого конкурсу (учасники займають свої місця). Представляємо Вам журі конкурсу: ...(дівчатка 5-Б класу). Журі буде оцінювати конкурси за 5-бальною системою. Увага! Турнір оголошуємо відкритим!

Конкурс «Привітання»

Ведуча: А зараз, шановні команди, вам потрібно вибрати капітана та назвати свою команду.

Конкурс ерудитів

Ведуча: Лицарі слухають запитання і швидко на них відповідають. Той, хто знає відповідь, піднімає картку. Відповідає той, хто підняв картку першим. Якщо відповідь виявиться неправильною, на запитання відповідає той, хто підняв картку другим.

Запитання:

- Де знаходяться піраміди – сьоме диво світу? (В Єгипті)
- Який рік триває лише один день? (Новий рік)
- Яких камінців не знайдеш у морі? (сухих)
- Де живуть пінгвіни? (в Арктиці, на Пд. полюсі)
- Якою хворобою на суші ніхто не хворіє? (Морською)

- Яка річка є найдовшою у світі? (Ніл)
- Яке прізвисько було у Мауглі? (Жабеня)
- Коли ми святкуємо День знань? (1 вересня)

Конкурс «Букет для прекрасної дами»

Ведуча: Лицарі двох команд по черзі називають квітку, яку вони хотіли б подарувати своїй прекрасній дамі. Ведуча записує їх на дошці у два стовпчика. Той з лицарів, який не може довше трьох секунд назвати наступну квітку, вибуває з конкурсу. Та команда, лицарі якої знають найбільше назв квітів, перемагає в конкурсі.

Конкурс «Верхова їзда»

Ведуча: Зараз проведемо конкурс, у якому хлопчики продемонструють свою силу, спритність, витривалість. Ваше завдання: пробігти з надувною кулькою, тримаючи їх між ногами, до дошки і зірвати пелюстку квітки. Два бали отримує та команда, яка перша виконає спортивне завдання і правильно розв'яже задачу, яка знаходиться в середині ромашки.

Конкурс «Вірші для прекрасних дам»

Ведуча: Ви знаєте, що перш, ніж молоду людину посвятають у лицарі, їй потрібно було оволодіти сімома лицарськими якостями: їздою верхи, фехтуванням, полюванням, грою в шахи, складанням і виконанням віршів на честь дами серця, а також володіння списом. Тільки після успішного завершення випробувань йому присвоювали почесне звання. Сьогодні також для кожної команди лицарів за п'ять хвилин потрібно скласти дво- та чотирирядкові вірші з чарівним словом. Кожна команда отримує папірець з одним поетичним рядком. Завдання – дописати вірша (3 рядки) Дамі серця!

- Ти гарна, наче зіронька вночі
- Про колір цих очей скажу одне –

Конкурс уболівальників

Ведуча: Поки наші лицарі пишуть вірші, дівчатка розв'язують проблемні ситуації і заробляють для своїх лицарів додаткові бали. За кожну правильну відповідь додається один бал.

Ситуація 1

У квартирі пролунав дзвінок, і на порозі з'явилися дві ваші подруги з подарунками. Одна подарувала коробку із цукерками. іменинниця Оля відразу ж сховала їх, щоб потім з'їсти самій або дотримати до кращих часів.

Друга подарувала книгу, яку дівчинка вже читала. Зробивши незадоволену гримасу, Оля повела своїх подруг до столу.

Що необхідно було зробити не так? Чи потрібно розпаковувати подарунок у присутності того, хто подарував?

(Із усмішкою на обличчі потрібно було подякувати за подарунки, розпакувати їх.)

Ситуація 2

Два хлопчики зіштовхнулись у дверях і ніяк не можуть розійтись. Хто з них повинен звільнити дорогу, якщо одному 8 років, а іншому - 11 років? Хто перший повинен привітатися?

(Старший хлопчик повинен звільнити дорогу меншому, але менший повинен привітатися першим.)

Ведуча: Я думаю, що лицарі закінчили вже віршувати, то ж давайте їх послухаємо.

Конкурс капітанів

Ведуча: Капітани одержують завдання прочитати речення з певними інтонаціями:

Із захватом, із розчаруванням (Оце так сюрприз!)

Зачудовано, із зневагою (Яка красуня!)

Хто швидше надме повітряну кульку!!!!

Конкурс «Слабо чи ні?»

Ведуча: Дівчата задають хлопцям запитання?

☞ **А чи зможете ви 15 компліментів нам сказати?**

☞ **А чи зможете ви пісню заспівати?**

Ведуча: Учасники журі (дівчата) пишуть на окремих листочках назви тварин, рослин або природних явищ. Шляхом жеребкування учасники витягають листочки із надписами і намагаються зобразити написане так, щоб глядачі

відгадали що це за тварина, рослина чи природне явище.

Підсумок

Ведуча: А зараз настає найбільш хвилюючий момент нашого конкурсу. Наше шановне журі висловлює своє рішення (слово журі).

Ось і закінчились наші розваги. Хотілося б побажати нашим лицарям добра, щастя в житті, сили, наснаги. Хай щастить Вам завжди і в усьому. Будьте завжди ввічливими, чуйними, уважними. Зустрінете знайомого – привітайтеся.

Допустивши помилку, виявивши грубість, попросіть вибачення. Завжди допомагайте старшим, молодшим, друзям. Ніколи не перебивайте співрозмовника навіть тоді, коли ви з ним не погоджуєтесь, вислухайте його до кінця і тільки тоді висловіть свою думку. Дружіть із «ввічливими словами». Будьте завжди шляхетними і вас любитимуть і поважатимуть.

Учасники турніру дають клятву лицарів:

Клянёмось лицарями бути,
Завжди «спасибі» говорити,
«Добрий день» та «до побачення»
Мають у житті велике значення.
Клянёмось лицарями бути,
Лінь та грубість позабути.
Науки різні знати
І про етикет не забувати!
Клянёмось лицарями бути,
У боротьбі зі злом добро здобути,
Некмечу вразити мечем чарівним,
Словом суворим і цілющим.

Література

- ✚ Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / За заг. ред. О. Сербенської. – Львів, 1994. – 152 с.
- ✚ Буган Ю. В., Тимчишин О. І. Дозвілля школярів: Збірник сценаріїв. – Тернопіль, 1997.

Список рекомендованої літератури

1. Посібники з методики шкільного курсу української мови

- Глазова, О. П. Українська мова, 6 клас. Матеріали до уроків [Текст] : Посібник для вчителів / О. П. Глазова. – Харків : Ранок, 2000. – 208 с.
- Глазова, О. П. Уроки української мови в 9 класі [Текст] : Посібник для вчителів / О. П. Глазова, Т. В. Косян – К. : Педагогічна преса, 1997. – 320 с.
- Горяний, В. Д. Синтаксис односкладних речень [Текст] : Посібник для вчителів / В. Д. Горяний. – К. : Рад. школа, 1984. – 128 с.
- Дмитровський, Є. М. Методика викладання української мови в середній школі [Текст] : Посібник для вчителів- словесників середньої школи / Є. М. Дмитровський. – К. : Рад. школа, 1979. – 127 с.
- Забашта, Л. І. Узагальнення й систематизація знань з української мови. 10 клас [Текст] : Посібник для вчителя: (з досвіду роботи) / Л. І. Забашта. – К. : Освіта, 1991. – 160 с.
- Заболотний, О. В. Синтаксис і пунктуація на уроках української мови [Текст] : Навч. посіб. для вчителів, учнів та абітурієнтів / О. В. Заболотний. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2002. – 136 с.
- Златів, Л. М. Уроки рідної мови. 8 клас [Текст] : Кн. для вчителя / Л. М. Златів, М. М. Тимочків. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2000. – 152 с.
- Златів, Л. М. Уроки рідної мови. 9 клас [Текст] : Книга для вчителя / Л. М. Златів, М. М. Тимочків. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2000. – 64 с.
- Іваницька А. Г. Синтаксис складного речення [Текст] : Посібник для вчителів / А. Г. Іваницька. – К. : Рад. школа, 1986. – 109 с.
- Кващук, А. Г. Синтаксис складного речення [Текст] : Посібник для вчителів / А. Г. Кващук. – К. : Рад. школа, 1986. – 109 с.
- Лукач, С. П. Бесіда на уроках мови [Текст] : Посібник для вчителя / С. П. Лукач. – К. : Рад. школа, 1990. – 112 с.
- Пентиліук, М. І. Робота з стилістики в 4-6 класах [Текст] : Посібник для вчителів / М. І. Пентиліук. – К. : Рад. школа, 1984. – 136 с.
- Пентиліук, М. І. Робота з стилістики в 8-9 класах [Текст] : Посібник для вчителя / М. І. Пентиліук. – К. : Рад. школа, 1989. – 112 с.
- Плевницька, А. П. Живе слово. Система уроків зв'язного мовлення. 10-11 кл. [Текст] / А. П. Плевницька. – Донецьк : Центр підготовки абітурієнтів, 2000. – 128 с.
- Плиско, К. М. Організація навчання синтаксису в середній школі [Текст] / К. М. Плиско. – К. : Рад. школа, 1996. – 135 с.
- Плющ, М. Я. Вивчення морфології в 5-6 класах [Текст] : Посібник для вчителів / М. Я. Плющ. – К. : Рад. школа, 1988. – 168 с.

- Стельмахович, М. Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4-класах [Текст] : Навч.-метод. Посібник / М. Г. Стельмахович. – К. : Рад. школа, 1981. – 136 с.
  - Стріха, А. Д. Цікава грамматика [Текст] : Посібник для вчителя / А. Д. Стріха, А. Ю. Гуревич. – К. : Рад. школа, 1991. – 112 с.
  - Ужченко, В. Д. Вивчення фразеології в середній школі [Текст] : Посібник для вчителя / В. Д. Ужченко. – К. : Рад. школа, 1990. – 175 с.
  - Христіанова, Р. О. Просте речення в шкільному курсі української мови [Текст] : Посібник для вчителя / Р. О. Христіанова. – К. : Рад. школа, 1991. – 160 с.
  - Шкурятяна, Н. Г. Методика вивчення орфографії [Текст] : Посібник для учителів / Н. Г. Шкурятяна. – К. : Рад. школа, 1985. – 133 с.
  - Шульжук, К. Ф. Складне речення в українській мові [Текст] : Посібник для вчителя / К. Ф. Шульжук. – К. : Рад. школа, 1989. – 136 с.
  - Грипас, Н. Я. Українська мова [Текст] : Дидактичний матеріал з морфології: Посібник для вчителя / Н. Я. Грипас, М. Я. Плющ. – К. : Ленвіт, 2003. – 184 с.
  - Атестація вчителя. Уроки української мови [Текст] : Традиційні, відкриті, нестандартні: готові конспекти, аналіз методиста / Ред. Є. П. Голобородько. – Х. : Основа, 2006. – 176 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо укр. мову та л-ру" ; Вип.11 (36)).
  - Вивчення української мови в 5 класі [Текст] : Посіб. для вчителя / Марія Іванівна Пентилюк, Ірина Василівна Гайдаєнко, Антоніна Іванівна Ляшкевич, Сергій Аркадійович Омельчук. – Х. : Основа, 2010. – 176 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип. 10 (83)). – Бібліогр.: с. 166-167 (23 назви).
  - Осадчук, Р. І. Діалогічні методи навчання [Текст] : Посібник для вчителя / Р. І. Осадчук. – К. : Рута, 2002. – 56 с.
  - Глазова, О. П. Українська мова. 8 кл. [Текст] : Матер. до уроків : Посіб. для вчителя / О. П. Глазова. – Х. : Ранок, 2002. – 176 с. – (На допомогу вчителю).
- 2. Посібники з розвитку усного і писемного мовлення школярів**
- Довга, О. М. Як писати твір [Текст] : Метод. посібник для вчителів-словесників / О. М. Довга. – К. : Вид. центр "Просвіта", 1995. – 248 с.
  - Донченко, Т. К. Лінгвістичний аналіз тексту під час підготовки до переказу у 5-9 кл. [Текст] : Посібник / Т. К. Донченко. – К. : Форум, 2002. – 175 с.
  - Караман, С. О. та ін. Українська мова. Як писати переказ [Текст] : Навч.-метод. посібник / С. О. Караман. – К. : Магістр, 1998. – 224 с.
  - Мельничайко, В. Я. Творчі роботи на уроках української мови : Конструювання. Редагування. Переклад [Текст] : Посібник для вчителів / В. Я. Мельничайко. – К. : Рад. школа, 1984. – 223 с.
  - Шевчук, С. В. Складаємо іспит з рідної мови. Диктант. Твір [Текст]: Посібник для абітурієнтів / С. В. Шевчук, Л. В. Яхно. – К. : Вищ. школа, 1997. – 190 с.

- Тихоша, В. І. Українська мова [Текст] : Зб. текстів для переказів із творчими завд. Державна підсумкова атестація. 11 кл. / В. І. Тихоша, Л. І. Урсуленко, А. І. Мовчун. – К. : КІМО, 2004. – 192 с.
- Тихоша, В. І. Українська мова [Текст] : Зб. текстів для диктантів. 9 кл. Держ. підсумкова атест. / В. І. Тихоша. – К. : КІМО, 2004. – 80 с.
- Марченко, О. Д. Українська мова. Диктанти. 5-11 кл. [Текст] : Словникові, вибіркові, творчі, пояснювальні, контрольні / О. Д. Марченко, Л. В. Нартова. – Х. : Ранок, 2005. – 256 с.
- Лобанчук, О. Розвиток мовленнєвих умінь у процесі інтегрованої художньої діяльності [Текст] / О. Лобанчук // Українська мова і література в школі. – 2003. – №7. – С.62–67.
- Юрійчук, Н. Розвиток ділового мовлення старшокласників [Текст] / Н. Юрійчук // Дивослово. – 2004. – №2. – С.39–40.
- Лайко, С. Г. Види мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови [Текст] / С. Г. Лайко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2004. – №10. – С.12–13.
- Шелехова, Г. Система вправ і завдань з формування монологічного і діалогічного мовлення учнів 7 класу на уроках рідної мови [Текст] / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2004. – №5. – С.8–12.

3. Методика проведення переказів на уроках української мови

- Глазова, О. Творчий переказ [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 1999. – № 6. – С. 17-19.
- Донченко, Т. Як готувати учнів до переказу [Текст] / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 1. – С. 3-6; № 2. – С. 3-6.
- Потапенко, О. І. Збірник диктантів та переказів з української мови для 5-9 класів [Текст] : Посібник для вчителя / О. І. Потапенко, Г. І. Потапенко, Л. В. Борисова, Н. В. Мальченко, Н. В. Овсієнко. – К., 1995. – 368 с.
- Маркотенко, Т. Використання творів В. Сухомлинського для написання переказів [Текст] / Т. Маркотенко // Початкова школа. – 2000. – № 9. – С. 15-16.
- Попович, І. Докладний переказ тексту наукового стилю на тему "Вишивка" [Текст] / І. Попович // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 3. – С. 11-12.
- Шкляєва, Н. Переказ тексту розповідного характеру з елементами опису (5 клас) [Текст] / Н. Шкляєва // Українська мова і література (газета). – 1999. – № 3. – С. 36-38.
- Шуляр, В. Переказ із творчим завданням: як уникнути помилок [Текст] : Навч.-метод, посібник / В. Шуляр, Д. Діордіца // Українська мова та література. – 2001. – № 42 (листопад). – С. 1-24.
- Ярова, Н. Добірка переказів з української мови за творами В. О. Сухомлинського [Текст] / Н. Ярова // Розкажіть онуку. – 1999. – № 3. – С. 36-38.

- Ломакович, С. В. Диктант на вступному іспиті (на допомогу абітурієнтам вищих навчальних закладів) [Текст] / Світлана Володимирівна Ломакович, В. М. Терещенко. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 112 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип.1 (14)). – Бібліогр.: с.110.
- Українська мова. 11 клас [Текст]: Тексти переказів із творчим завданням для держ. підсумк. атестації / Уклад. Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О.М. Калита. – К. : Генеза, 2008. – 128 с.
- Українська мова та література [Текст]: зб. текстів для переказів із творчими завданнями: державна підсумкова атестація: 11 кл. / уклад. Г.Т. Шелехова. – К. : Генеза, 2009. – 104 с.
- Авраменко, О. М. Українська мова [Текст]: Зб. текстів для переказів. 11 клас: державна підсумкова атестація / О. М. Авраменко, Л. Т. Коваленко, В. Ф. Чукіна. – К. : Грамота, 2010. – 96 с.
- Калмикова, З. А. Переказ з продовженням. Урок розвитку мовлення [Текст] / З. А. Калмикова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – №28. – С.8–9.
- Філоненко, Л. Стан роботи над переказами в сучасній школі [Текст] / Л. Філоненко // Українська мова і література в школі. – 2006. – №7. – С.10–12.
- Філоненко, Л. Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення [Текст] / Л. Філоненко // Українська мова і література в школі. – 2007. – №1. – С.9–13.
- Ольшанська, Т. М. Переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета [Текст] / Т. М. Ольшанська // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. – №8. – С.14–19.

4. Ситуативні завдання на уроках української мови

- Лещенко, Г. Система ситуативних завдань до уроків розвитку зв'язного мовлення (5-й клас) [Текст] / Г. Лещенко // Українська мова і література в школі. – 2004. – №5. – С.13–18.
- Подлевська, Н. Ситуативно-діалогічні завдання на уроках рідної мови як спосіб формування культури спілкування в учнів 5 класу [Текст] / Н. Подлевська // Українська мова і література в школі. – 2005. – №1. – С.11–18.
- Білоусенко, П. І. Проблемно-ситуативні завдання для розвитку зв'язного мовлення [Текст] / П. І. Білоусенко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2009. – №8. – С.6–12.
- Білоусенко, П. І. Дидактичні матеріали з розвитку зв'язного мовлення (проблемно-ситуативні завдання) [Текст] / П. І. Білоусенко, В. І. Пестрецов // Українська мова і література (газета). – 1999. – № 32. – С. 11-12; № 33. – С. 7-8.

- Глазова, О. Ситуативні вправи для формувань умінь і навичок діалогічного мовлення. 6 клас [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2003. – № 3. – С. 36-38; № 5. – С. 40-42.
- Шевцова, Л. Був такий випадок...: Ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення. 7 клас [Текст] / Л. Шевцова // Українська мова й література в сер. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – № 2. – С. 114-119.
- Шевцова, Л. Дидактична суть ситуативних завдань [Текст] / Л. Шевцова // Дивослово. – 2002. – № 6. – С. 30, 43.
- Шевцова, Л. Ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення у 6 класі [Текст] / Л. Шевцова // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 1. – С. 7-9; № 2. – С. 11-17.
- Шевцова, Л. Ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення у 7 класі [Текст] / Л. Шевцова // Українська мова і література в школі. – 2001. – №6. – С. 13-16.
- Шевцова, Л. Ситуативні завдання як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення учнів [Текст] / Л. Шевцова // Українська мова і література в школі. – 2001. – №2. – С. 11-17.

5. Методика проведення аудіювання

- Аудіювання на уроках української мови у 5-11 класах (зразки текстів і текстових завдань) [Текст] // Урок української. – 2002. – № 4. – С. 35-41.
- Беляєва, О. Навчання аудіювання на основі мовленнєвої діяльності на початковому етапі [Текст] / О.Беляєва, Ю. Ільїна // Початкова освіта. – 2002. – № 13. – С. 6.
- Глазова, О. Тексти для аудіювання 7-11 класи [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 37-44.
- Глазова, О. Тексти для аудіювання із завданнями для оцінювання результатів мовленнєвої діяльності учнів 5-11 класів за 12-бальною системою [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2001. – №2. (вкладка)
- Дубовик, С. Аудіювання на уроках української мови [Текст] / С. Дубовик // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С. 48-51.
- Кучеренко, Л. Л. Типові завдання з перевірки аудіативних вмінь учнів. 1-4 клас [Текст] / Л. Л. Кучеренко // Розкажіть онуку. – 2002. – № 5. (вкладка)
- Литвин, І. Від слова до тексту. Аудіювання, читання, перекази і твори [Текст] / І. Литвин, Л. Литвин // Сільська школа України. – 2003. – № 8. – С. 3-27.
- Піскорська, Л. Тестові завдання для перевірки рівня сформованості аудіативних умінь учнів [Текст] / Л. Піскорська // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 3. – С. 62-69.

- Пономарьова, К. Перевірка аудіативних умінь та знань про мову і мовлення за допомогою текстових завдань (II семестр) [Текст] / К. Пономарьова // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С. 63-67.
- Савельєва, Н. Формування аудіативних умінь на уроках української мови [Текст] / Н. Савельєва // Рідні джерела. – 2002. – № 4. – С. 20-23.
- Цінько, С. Методика роботи над розвитком аудіювання в учнів п'ятого класу [Текст] / С. Цінько // Українська мова та література в школі. – 1999. – № 4. – С. 7-11.
- Цінько, С. Навчання слухання (аудіювання) як вада мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови [Текст] / С. Цінько // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 1. – С. 15-17.
- Цінько, С. Тестові завдання для перевірки рівня сформованості аудіативних умінь учнів [Текст] / С. Цінько // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 2. – С. 80-84.
- Чеберяко, В. Тексти для аудіювання [Текст] / В. Чеберяко // Українська мова і література в середніх школах, ліцеях та колегіумах. – 2002. – №3. – С. 103-108.
- Гудзик, І. П. Аудіювання на уроках української мови. Навчаємось слухати й розуміти почуте [Текст] : Посіб. для вчителів початкових кл. загальноосвітніх навч. закл. з навч. мовами нац. меншин / Ірина Пилипівна Гудзик. – Чернівці : Букрет, 2005. – 208 с. – Бібліогр.: с.204-206.

6. Планування уроків української мови

- Глазова, О. Орієнтовне календарне планування викладання рідної мови з урахуванням тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів (5 клас) (136 год., 4 год. на тиждень) [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2001. – №7. – С. 27-46.
- Глазова, О. Орієнтовне календарне планування викладання рідної мови з урахуванням тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів. 10-11 клас [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2001. – № 8. – С. 8-19.
- Глазова, О. Орієнтовне календарне планування викладання рідної мови з урахуванням тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів (6 клас, I семестр) [Текст] / О. Глазова, О. Царик // Дивослово. – 2001. – № 9. – С. 9-16.
- Орієнтовне календарне планування уроків та тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів 5-11 класів з рідної мови II семестр [Текст] // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7. – С. 61-71.
- Програми для середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Рідна мова. 5-11 класи [Текст] // Дивослово. – 2001. – № 8. – С. 23-50.
- Програми для шкіл (класів) з поглибленим вивченням української мови, ліцеїв та гімназій гуманітарного профілю [Текст] // Українська мова й література в серед. школах, гімназіях, ліцеях. – 2003. – № 3. – С. 178-203.

- Сіткове планування навчального процесу виконання програми з української мови та літератури. Методичні рекомендації [Текст] // Освіта. – 1999. – 20-27 січня. – С. 2-6.
  - Шелехова, Г. Орієнтовне календарне планування уроків з рідної (української) мови для 6 і 7 класів [Текст] / Г. Шелехова // Українська мова та література в школі. – 1999. – № 2. – С. 61-65.
  - Шелехова, Г. Орієнтовне календарне планування рідної (української) мови для 5-11 класів [Текст] / Г. Шелехова, Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2000. – № 4. – С. 67-79.
  - Шелехова, Г. Орієнтовне календарне планування рідної (української) мови для 5-11 класів [Текст] / Г. Шелехова, Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 4. – С. 73-83.
  - Шелехова, Г. Орієнтовне календарне планування уроків рідної (української) мови для 8- 11 класів [Текст] / Г. Шелехова, Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 5. – С. 70-80.
  - Приходченко, К. І. Календарний рік у вправах і завданнях . Осінь [Текст] / Катерина Іллівна Приходченко. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 142 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип.7 (20)).
  - Приходченко, К. І. Календарний рік у вправах і завданнях . Весна [Текст] / Катерина Іллівна Приходченко. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 144 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип.12 (25)).
  - Горошкіна, О. М. Сучасний урок української мови: від планування до проведення [Текст] / Олена Миколаївна Горошкіна, Людмила Олександрівна Попова. – Х. : Основа, 2010. – 111 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип. 5 (78)).
- 7. Позакласна робота з української мови та літератури**
- Богдан, М. "Народ скаже - як зав'яже": Лінгвістичний вечір-конкурс [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – № 41. – С. 24-27.
  - Богдан, М. "Українська філологиня": Лінгвістичний конкурс для дівчат [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – № 41. – С. 11-14.
  - Богдан, М. "Український філолог-2002": Лінгвістичний конкурс для хлопців [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – № 41. – С. 15-17.
  - Заболотний, В. Конкурс веселих лінгвістів: Підсумковий урок з української мови в 5-у класі [Текст] // Українська мова та література. – 2001. – № 18 (травень). – С. 16.
  - Заболотний, О. "О слово рідне, хто без тебе я?!" Інтелектуальна гра [Текст] // Урок української. – 2003. – №2. – С. 38-40.
  - Заболотний, О. Вчимося граючись: Конкурси юних філологів [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – №3 – С. 1-3.
  - Заболотний, О. Мовознавчі турніри [Текст] // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 46-51.

- Ковшева, Н. Шкільний КВК. Філологи і біологи [Текст] // Дивослово. – 2002. – № 12. – С. 50-54.
- Корюненко, М., Мієцька І., Марченко Л. Учора завершився третій конкурс, щоб сказати "добридень" четвертому [Текст] // Освіта України. – 2003. – № 37. – С. 2.
- Лещенко, М. "Анумо, українці". Свято-гра з української мови та літератури [Текст] // Все для вчителя. – 2002. – № С. 59.
- Скорик, Т. Конкурс "Майстер української мови" [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – № 38. – С. 12- 16.
- Баган, М. Мовні змагання [Текст] : Кросворди, сценарії лінгвістичних ігор та конкурсів з української мови / М. Баган. – К. : Ред. загальнопедагогічних газет, 2003. – 112 с. – (Б- ка "Шкільного світу").
- Федоренко, В. Л. Українська мова [Текст] : Ігри та позакласні заходи / В. Л. Федоренко. – К : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 с. – (Бібліотека "Шкільного світу").
- Баган, М. П. Жарти, смішки, анекдоти для цікавої роботи [Текст] : Веселе навч. укр. мови / М. П. Баган. – К. : Ред. загальнопед. газет, 2004. – 128 с. – (Б- ка Шк. світу).
- Позакласна робота з рідної мови в школі [Текст] / Упоряд. К.Ю.Голобородько. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 144 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип.2 (15)).
- Мовленнєвий етикет [Текст] : Програма спецкурсу, заняття, ігрові форми роботи. 8-11 клас. – К. : Вид. дім "Шкіл. світ": Вид. Л. Галіцина, 2005. – 128 с. – (Б-ка "Шкіл. світу").
- Тиждень української мови та літератури [Текст] / Упоряд.: О.М.Чхайло. – Х. : Основа, 2006. – 288 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо укр. мову та л-ру" ; Вип.8 (33)).
- Федоренко, В. Л. Мовні цікавинки [Текст] : Нестандартні дидактичні матер. / Валерій Леонідович Федоренко. – Х. : Основа, 2006. – 320 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо укр. мову та л-ру" ; Вип.9 (34)).
- Програми спецкурсів та факультативів з української мови [Текст] / Упоряд.: В. Федоренко, Г. Федяй. – К. : Вид. дім "Шкіл. світ": Вид. Л.Галіцина, 2006. – 120 с. – (Б-ка "Шкіл. світу").
- Хавіна, С. Я. Позакласна робота з української мови та літератури [Текст] / Сусанна Яківна Хавіна. – Х. : Основа, 2009. – 192 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип. 12 (73)). – Бібліогр.: с.191 (16 назв).
- Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури [Текст]. Вип. 2 / уклад. О.О. Маленко. – Х. : Основа, 2009. – 170 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип. 3 (64)).
- Федоренко, В. Л. Енциклопедія інтелектуальних ігор на уроках української мови [Текст] / Валерій Леонідович Федоренко. – Х. : Основа, 2010. – 424 с.
- Гузовська, А. І. Передаймо нащадкам наш скарб - українську мову [Текст] / А. І. Гузовська // Позакласний час. – 2004. – №15-16. – С.1–2.

- Косован, М. І. Свято рідної мови [Текст] / М. І. Косован // Позакласний час. – 2004. – №15-16. – С.3–6.
- Ткач, А. В. Мовна гра [Текст] / А. В. Ткач // Позакласний час. – 2004. – №15-16. – С.16–17.
- Караман, С. Позакласна робота з української мови [Текст] / С. Караман // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – №9. – С.45–47.
- Шульга, В. В. Подорож у країну Мовознавство [Текст] / В. В. Шульга // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – №12. – С.23–25.
- Назаренко, А. В. "Без слова рідного земля - як без батьків дитина" [Текст] / А. В. Назаренко, Т. В. Ульяновченко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – №16. – С.36–39.
- Черногал, В. О. Цікава граматики. Конкурс знавців мови у 6-7 класі [Текст] / В. О. Черногал // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – №33. – С.30–31.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
_____ Б.В. Год
Погоджено із методичною комісією
факультету

Голова комісії _____ С.В. Ленська
(підпис) (прізвище, ініціали)

Рекомендовано до затвердження
на засіданні кафедри української мови
24 січня 2011 року протокол №7

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ФАХОВИХ МЕТОДИК

Галузь знань: гуманітарні науки
Напрямок підготовки: 6.020303
Філологія українська і література
Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр
Форма навчання: стаціонар

Укладачі: доц. Л.О. Сологуб,
ст.викл. Н.П.Лебідь

Полтава – 2011

Зміст педпрактики у школі

На III курсі / відповідно до теми "Робота вчителя-предметника на уроці та в позаурочний час. Робота класного керівника" зміст педпрактики становлять:

2. Знайомство з роботою вчителя мови, літератури з підготовки до уроку:
  - а) планування уроків (календарно-тематичний та поурочний план);
  - б) підбір наочності і використання ТЗН;
  - в) підбір навчального матеріалу.
7. Спостереження й аналіз уроку вчителя.
8. Знайомство з підручниками, методичною літературою з теми педпрактики, опрацювання окремих робіт з актуальних питань методики навчання мови, літератури.
9. Складання конспекту під керівництвом учителя.
10. Проведення окремих фрагментів уроку (під керівництвом учителя).
11. Знайомство з плануванням та організацією позакласної роботи вчителя літератури, мови (гуртки, підготовка вечорів). Надання вчителю конкретної допомоги у виготовленні наочності чи проведенні позакласної роботи.

Програма навчальної практики з фахових методик

Перший день

Знайомство з особливостями роботи школи даного типу, з учителями-предметниками, класними керівниками та з їх планами роботи.

Ознайомлення з розписом занять, розкладом дзвінків, розміщенням класних приміщень та кабінетів у школі.

Вивчення календарно-тематичного планування вчителя-словесника.

Ознайомлення з веденням шкільної документації (класний журнал, таблиць, щоденник учня). Особливості методичної роботи з фаху у школі, методичне об'єднання словесників, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом учителів мови та літератури школи, міста, області.

Відвідування уроків у закріпленому класі. Мета відвідування - ознайомлення з системою роботи вчителя, знайомство з учнями класу.

Складання індивідуального плану роботи студента.

Другий день

Ознайомлення з єдиним мовним режимом у школі, нормами оцінювання усних відповідей та письмових робіт учнів. Перевірка зошитів, оцінювання диктантів і творчих робіт. Особливості ведення учнями літературного зошита. Перевірка вміння знаходити помилки, правильно їх кваліфікувати, визначити характер помилки. Грамотно записувати наслідки підрахунків і виставляти оцінку.

Аналіз підручників з мови та літератури, визначення способу викладу матеріалу (індуктивний, дедуктивний, індуктивно-дедуктивний), вибір методів та прийомів щодо викладу теоретичного матеріалу, роль та місце узагальнювальних таблиць, опорних схем у вивченні нової теми; аналіз вправ, уміщених у підручнику, з погляду тематичної мети, визначення можливостей шкільного підручника у реалізації комунікативно-діяльнісного, проблемно-пошукового та українознавчого підходу у навчанні мови. Добір творів для текстуального вивчення; творчий, проблемний та репродуктивний характер запитань у підручниках з літератури. Види роботи з підручником на уроці мови і літератури.

Відвідування уроку вчителя, визначення його типу та структури.

Третій день

Ознайомлення з типами та структурою уроків з мови та літератури.

Різновиди нестандартних уроків. Упровадження у шкільну практику методики укрупненого структурування, визначення видів структурування матеріалу. Особливості вивчення мови на текстовій основі, робота з розвитку мовлення на уроках мови, типи уроків з розвитку мовлення.

Творчий підхід учителя до підготовки уроку літератури, вибір шляхів аналізу літературного твору, реалізація диференційованого і розвивального навчання. Методика проведення уроків літератури з неусталеною структурою.

Підготовка вчителя до уроку, складання конспектів уроку: визначення мети, типу, етапів уроку, методів та прийомів, які будуть використані на кожному з етапів, унаочнення. Використання ігрових моментів. Розробка фрагментів уроків різних типів (за визначенням методистів).

Відвідування й аналіз уроків учителя з метою визначення типу уроку, його структури, виявлення вмотивованості дій учителя та учнів.

Відвідування й аналіз фрагментів уроку, проведених студентами.

Четвертий день

Ознайомлення з кабінетом мови та літератури, роль кабінету у реалізації етнокультурознавчого компонента у навчанні мови та літератури. Форми вивчення біографії письменника учнями середніх класів.

Основні принципи та методика виготовлення унаочнення, методи та прийоми роботи з дидактичним матеріалом.

Види унаочнення, конструювання таблиць, схем, складання алгоритмів.

Методика використання унаочнення на різних етапах різних типів уроків.

Відвідування уроку вчителя з метою визначення ролі різних видів унаочнення при перевірці знань учнів, вивченні нового матеріалу, а також впливу на активізацію пізнавальної діяльності школярів. Проведення фрагменту уроку з використанням унаочнення та ТЗН, аналіз фрагменту. Проведення фрагменту уроку з вивчення життєпису письменника.

П'ятий день

Організація позакласної роботи вчителя за фахом. Знайомство з розробками різних видів позакласних заходів, роботою гуртків та факультативів.

Особливості організації та проведення позакласної роботи з фаху у школі: форми, методика підготовки та проведення позакласних заходів з мови та літератури.

Відвідання заняття лінгвістичного чи літературного гуртка, його обговорення. Складання плану роботи гуртка на II півріччя. Вибір теми та розробка одного позакласного заходу.

Оцінювання навчальної практики

Схема розподілу балів
при оцінюванні результатів
навчальної практики з фахових методик
студентів III курсу факультету філології та журналістики
(українське відділення)
(за 100-бальною шкалою зі встановленням відповідності
національній шкалі та шкалі ECTS)

№ п/п	Складові оцінювання	Розподіл балів (за 100-бальною шкалою)	Критерії оцінювання		
			Оцінка за шкалою ECTS та її зміст	Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою
1.	Рівень теоретичної готовності до виконання завдань практики	20	А – високий рівень теоретичних знань з незначними недоліками, які не мають принципового значення	19 – 20 балів	відмінно
			В – високий рівень знань з деякими недоліками	16 – 18 балів	добре
			С – добрий рівень знань	15 балів	добре
			Д – посередній рівень знань із недоліками, достатній для	13 – 14 балів	задовільно

			виконання практичних завдань		
			Е – достатньо-мінімальний рівень знань, допустимий для виконання практичних завдань	8 – 12 балів	задовільно
			FX – низький рівень, наявні лише окремі елементи знань, недостатні для виконання практичних завдань	1 – 7 балів	незадовільно
			F – відсутні елементи знань, низький рівень, недопустимий для виконання практичних завдань	0 балів	незадовільно
2.	Якість виконання практичних завдань за програмою практики	50	Використовується накопичувальний підхід з урахуванням кількості та обсягу практичних завдань, за умов якого студент отримує		
			A	46 – 50 балів	відмінно
			B	42 – 45 балів	добре
			C	38 – 41 бал	добре
			D	35 – 37 балів	задовільно

			E	18 – 34 бали	задовільно
			F	1 – 17 балів	незадовільно
			FX	0 балів	незадовільно
3.	Рівень відповідності звітної документації вимогам програми, захист результатів практики	30	Критерії оцінювання визначаються програмою кожного конкретного виду практики, за приведеною до 30-бальної 100-бальною шкалою		
			A	28 – 30 балів	відмінно
			B	25 – 27 балів	добре
			C	20 – 25 балів	добре
			D	15 – 20 балів	задовільно
			E	10 – 15 балів	задовільно
			F	1 – 10 балів	незадовільно
			FX	0 балів	незадовільно
4.	Рівень професійної сформованості особистості		Нараховуються бали зі знаком « – »		
	РАЗОМ	100 БАЛІВ			
Змістове наповнення завдань практики					
Рівень теоретичної готовності до виконання завдань практики					
1.	Колоквіум з аналізу підручників, змісту навчальної програми			15 балів	
2.	Складання індивідуального плану роботи студента			5 балів	
	РАЗОМ			20 БАЛІВ	
Якість виконання практичних завдань за програмою практики					
1.	Проведення окремих фрагментів уроку			20 балів	
2.	Аналіз фрагментів уроку, проведених студентами або учителями			5 балів	
3.	Проведення виховного позакласного заходу			10 балів	

4.	Розробка календарно-тематичного плану	5 балів
5.	Перевірка зошитів	5 балів
6.	Вияв творчості	5 балів
	РАЗОМ	50 БАЛІВ
Рівень відповідності звітної документації вимогам програми, захист результатів практики		
1.	Письмовий аналіз уроку	7 балів
2.	Конспект уроку	7 балів
3.	Сценарій позакласного заходу з предмета	7 балів
4.	Набір різних видів унаочнення	7 балів
5.	Захист результатів практики	2 бали
	РАЗОМ	30 БАЛІВ
Рівень професійної сформованості особистості (нараховуються бали зі знаком « – », але не більше –5)		
	Невчасне подання звітної документації	
	Зауваження щодо порушення дисципліни	
	Невідповідний зовнішній вигляд під час проходження практики	

По закінченні практики студент здає папку з такою документацією:

- 6) письмовий аналіз уроку;
- 7) конспект уроку з мови (вивчення нового матеріалу з використанням опорних схем та узагальнювальних таблиць);
- 8) конспект уроку з літератури;
- 9) розробку позакласного заходу або з мови, або з літератури;
- 10) набір різних видів унаочнення (роздатковий матеріал, опорні схеми, перфокарти, алгоритми тощо); п'ять текстів з орієнтовних тем із розвитку (див. програму: мовленнєва змістова лінія).

Список рекомендованої літератури

8. Посібники з методики шкільного курсу української мови

- Глазова, О. П. Українська мова, 6 клас. Матеріали до уроків [Текст] : Посібник для вчителів / О. П. Глазова. – Харків : Ранок, 2000. – 208 с.
- Глазова, О. П. Уроки української мови в 9 класі [Текст] : Посібник для вчителів / О. П. Глазова, Т. В. Косян – К. : Педагогічна преса, 1997. – 320 с.
- Горяний, В. Д. Синтаксис односкладних речень [Текст] : Посібник для вчителів / В. Д. Горяний. – К. : Рад. школа, 1984. – 128 с.
- Дмитровський, Є. М. Методика викладання української мови в середній школі [Текст] : Посібник для вчителів- словесників середньої школи / Є. М. Дмитровський. – К. : Рад. школа, 1979. – 127 с.

- Забашта, Л. І. Узагальнення й систематизація знань з української мови. 10 клас [Текст] : Посібник для вчителя: (З досвіду роботи) / Л. І. Забашта. – К. : Освіта, 1991. – 160 с.
- Заболотний, О. В. Синтаксис і пунктуація на уроках української мови [Текст] : Навч. посіб. для вчителів, учнів та абітурієнтів / О. В. Заболотний. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2002. – 136 с.
- Златів, Л. М. Уроки рідної мови. 8 клас [Текст] : Кн. для вчителя / Л. М. Златів, М. М. Тимочків. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2000. – 152 с.
- Златів, Л. М. Уроки рідної мови. 9 клас [Текст] : Книга для вчителя / Л. М. Златів, М. М. Тимочків. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2000. – 64 с.
- Іваницька А. Г. Синтаксис складного речення [Текст] : Посібник для вчителів / А. Г. Іваницька. – К. : Рад. школа, 1986. – 109 с.
- Кващук, А. Г. Синтаксис складного речення [Текст] : Посібник для вчителів / А. Г. Кващук. – К. : Рад. школа, 1986. – 109 с.
- Лукач, С. П. Бесіда на уроках мови [Текст] : Посібник для вчителя / С. П. Лукач. – К. : Рад. школа, 1990. – 112 с.
- Пентилюк, М. І. Робота з стилістики в 4-6 класах [Текст] : Посібник для вчителів / М. І. Пентилюк. – К. : Рад. школа, 1984. – 136 с.
- Пентилюк, М. І. Робота з стилістики в 8-9 класах [Текст] : Посібник для вчителя / М. І. Пентилюк. – К. : Рад. школа, 1989. – 112 с.
- Плевницька, А. П. Живе слово. Система уроків зв'язного мовлення. 10-11 кл. [Текст] / А. П. Плевницька. – Донецьк : Центр підготовки абітурієнтів, 2000. – 128 с.
- Плиско, К. М. Організація навчання синтаксису в середній школі [Текст] / К. М. Плиско. – К. : Рад. школа, 1996. – 135 с.
- Плющ, М. Я. Вивчення морфології в 5-6 класах [Текст] : Посібник для вчителів / М. Я. Плющ. – К. : Рад. школа, 1988. – 168 с.
- Стельмахович, М. Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4-класах [Текст] : Навч.-метод. Посібник / М. Г. Стельмахович. – К. : Рад. школа, 1981. – 136 с.
- Стріха, А. Д. Цікава граматикика [Текст] : Посібник для вчителя / А. Д. Стріха, А. Ю. Гуревич. – К. : Рад. школа, 1991. – 112 с.
- Ужченко, В. Д. Вивчення фразеології в середній школі [Текст] : Посібник для вчителя / В. Д. Ужченко. – К. : Рад. школа, 1990. – 175 с.
- Христіанова, Р. О. Просте речення в шкільному курсі української мови [Текст] : Посібник для вчителя / Р. О. Христіанова. – К. : Рад. школа, 1991. – 160 с.
- Шкуратяна, Н. Г. Методика вивчення орфографії [Текст] : Посібник для учителів / Н. Г. Шкуратяна. – К. : Рад. школа, 1985. – 133 с.
- Шульжук, К. Ф. Складне речення в українській мові [Текст] : Посібник для вчителя / К. Ф. Шульжук. – К. : Рад. школа, 1989. – 136 с.

- Грипас, Н. Я. Українська мова [Текст]: Дидактичний матеріал з морфології: Посібник для вчителя / Н. Я. Грипас, М. Я. Плющ. – К.: Ленвіт, 2003. – 184 с.
- Атестація вчителя. Уроки української мови [Текст]: Традиційні, відкриті, нестандартні: готові конспекти, аналіз методиста / Ред. Є. П. Голобородько. – Х.: Основа, 2006. – 176 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо укр. мову та л-ру"; Вип.11 (36)).
- Вивчення української мови в 5 класі [Текст]: Посіб. для вчителя / Марія Іванівна Пентилюк, Ірина Василівна Гайдаєнко, Антоніна Іванівна Ляшкевич, Сергій Аркадійович Омельчук. – Х.: Основа, 2010. – 176 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу"; Вип. 10 (83)). – Бібліогр.: с. 166-167 (23 назви).
- Осадчук, Р. І. Діалогічні методи навчання [Текст]: Посібник для вчителя / Р. І. Осадчук. – К.: Рута, 2002. – 56 с.
- Глазова, О. П. Українська мова. 8 кл. [Текст]: Матер. до уроків: Посіб. для вчителя / О. П. Глазова. – Х.: Ранок, 2002. – 176 с. – (На допомогу вчителю).

9. Посібники з розвитку усного і писемного мовлення школярів

- Довга, О. М. Як писати твір [Текст]: Метод. посібник для вчителів-словесників / О. М. Довга. – К.: Вид. центр "Просвіта", 1995. – 248 с.
- Донченко, Т. К. Лінгвістичний аналіз тексту під час підготовки до переказу у 5-9 кл. [Текст]: Посібник / Т. К. Донченко. – К.: Форум, 2002. – 175 с.
- Караман, С. О. та ін. Українська мова. Як писати переказ [Текст]: Навч.-метод. посібник / С. О. Караман. – К.: Магістр, 1998. – 224 с.
- Мельничайко, В. Я. Творчі роботи на уроках української мови: Конструювання. Редагування. Переклад [Текст]: Посібник для вчителів / В. Я. Мельничайко. – К.: Рад. школа, 1984. – 223 с.
- Шевчук, С. В. Складаємо іспит з рідної мови. Диктант. Твір [Текст]: Посібник для абітурієнтів / С. В. Шевчук, Л. В. Яхно. – К.: Вищ. школа, 1997. – 190 с.
- Тихоша, В. І. Українська мова [Текст]: Зб. текстів для переказів із творчими завд. Державна підсумкова атестація. 11 кл. / В. І. Тихоша, Л. І. Урсуленко, А. І. Мовчун. – К.: КІМО, 2004. – 192 с.
- Тихоша, В. І. Українська мова [Текст]: Зб. текстів для диктантів. 9 кл. Держ. підсумкова атест. / В. І. Тихоша. – К.: КІМО, 2004. – 80 с.
- Марченко, О. Д. Українська мова. Диктанти. 5-11 кл. [Текст]: Словникові, вибіркові, творчі, пояснювальні, контрольні / О. Д. Марченко, Л. В. Нартова. – Х.: Ранок, 2005. – 256 с.
- Лобанчук, О. Розвиток мовленнєвих умінь у процесі інтегрованої художньої діяльності [Текст] / О. Лобанчук // Українська мова і література в школі. – 2003. – №7. – С.62–67.
- Юрійчук, Н. Розвиток ділового мовлення старшокласників [Текст] / Н. Юрійчук // Дивослово. – 2004. – №2. – С.39–40.

- Лайко, С. Г. Види мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови [Текст] / С. Г. Лайко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2004. – №10. – С.12–13.
  - Шелехова, Г. Система вправ і завдань з формування монологічного і діалогічного мовлення учнів 7 класу на уроках рідної мови [Текст] / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2004. – №5. – С.8–12.
- 10.Методика проведення переказів на уроках української мови**
- Глазова, О. Творчий переказ [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 1999. – № 6. – С. 17-19.
  - Донченко, Т. Як готувати учнів до переказу [Текст] / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 1. – С. 3-6; № 2. – С. 3-6.
  - Потапенко, О. І. Збірник диктантів та переказів з української мови для 5-9 класів [Текст] : Посібник для вчителя / О. І. Потапенко, Г. І. Потапенко, Л. В. Борисова, Н. В. Мальченко, Н. В. Овсієнко. – К., 1995. – 368 с.
  - Маркотенко, Т. Використання творів В. Сухомлинського для написання переказів [Текст] / Т. Маркотенко // Початкова школа. – 2000. – № 9. – С. 15-16.
  - Попович, І. Докладний переказ тексту наукового стилю на тему "Вишивка" [Текст] / І. Попович // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 3. – С. 11-12.
  - Шкляєва, Н. Переказ тексту розповідного характеру з елементами опису (5 клас) [Текст] / Н. Шкляєва // Українська мова і література (газета). – 1999. – № 3. – С. 36-38.
  - Шуляр, В. Переказ із творчим завданням: як уникнути помилок [Текст] : Навч.-метод, посібник / В. Шуляр, Д. Діордіца // Українська мова та література. – 2001. – № 42 (листопад). – С. 1-24.
  - Ярова, Н. Добірка переказів з української мови за творами В. О. Сухомлинського [Текст] / Н. Ярова // Розкажіть онуку. – 1999. – № 3. – С. 36-38.
  - Ломакович, С. В. Диктант на вступному іспиті (на допомогу абітурієнтам вищих навчальних закладів) [Текст] / Світлана Володимирівна Ломакович, В. М. Терещенко. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 112 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип.1 (14)). – Бібліогр.: с.110.
  - Українська мова. 11 клас [Текст]: Тексти переказів із творчим завданням для держ. підсумк. атестації / Уклад. Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О.М. Калита. – К. : Генеза, 2008. – 128 с.
  - Українська мова та література [Текст]: зб. текстів для переказів із творчими завданнями: державна підсумкова атестація: 11 кл. / уклад. Г.Т. Шелехова. – К. : Генеза, 2009. – 104 с.

- Авраменко, О. М. Українська мова [Текст] : Зб. текстів для переказів. 11 клас: державна підсумкова атестація / О. М. Авраменко, Л. Т. Коваленко, В. Ф. Чукіна. – К. : Грамота, 2010. – 96 с.
- Калмикова, З. А. Переказ з продовженням. Урок розвитку мовлення [Текст] / З. А. Калмикова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – №28. – С.8–9.
- Філоненко, Л. Стан роботи над переказами в сучасній школі [Текст] / Л. Філоненко // Українська мова і література в школі. – 2006. – №7. – С.10–12.
- Філоненко, Л. Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення [Текст] / Л. Філоненко // Українська мова і література в школі. – 2007. – №1. – С.9–13.
- Ольшанська, Т. М. Переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета [Текст] / Т. М. Ольшанська // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. – №8. – С.14–19.

11. Ситуативні завдання на уроках української мови

- Лещенко, Г. Система ситуативних завдань до уроків розвитку зв'язного мовлення (5-й клас) [Текст] / Г. Лещенко // Українська мова і література в школі. – 2004. – №5. – С.13–18.
- Подлевська, Н. Ситуативно-діалогічні завдання на уроках рідної мови як спосіб формування культури спілкування в учнів 5 класу [Текст] / Н. Подлевська // Українська мова і література в школі. – 2005. – №1. – С.11–18.
- Білоусенко, П. І. Проблемно-ситуативні завдання для розвитку зв'язного мовлення [Текст] / П. І. Білоусенко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2009. – №8. – С.6–12.
- Білоусенко, П. І. Дидактичні матеріали з розвитку зв'язного мовлення (проблемно-ситуативні завдання) [Текст] / П. І. Білоусенко, В. І. Пестрецов // Українська мова і література (газета). – 1999. – № 32. – С. 11-12; № 33. – С. 7-8.
- Глазова, О. Ситуативні вправи для формувань умінь і навичок діалогічного мовлення. 6 клас [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2003. – № 3. – С. 36-38; № 5. – С. 40-42.
- Шевцова, Л. Був такий випадок...: Ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення. 7 клас [Текст] / Л. Шевцова // Українська мова й література в сер. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – № 2. – С. 114-119.
- Шевцова, Л. Дидактична суть ситуативних завдань [Текст] / Л. Шевцова // Дивослово. – 2002. – № 6. – С. 30, 43.
- Шевцова, Л. Ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення у 6 класі [Текст] / Л. Шевцова // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 1. – С. 7-9; № 2. – С. 11-17.

- Шевцова, Л. Ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення у 7 класі [Текст] / Л. Шевцова // Українська мова і література в школі. – 2001. – №6. – С. 13-16.
- Шевцова, Л. Ситуативні завдання як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення учнів [Текст] / Л. Шевцова // Українська мова і література в школі. – 2001. – №2. – С. 11-17.

12.Методика проведення аудіювання

- Аудіювання на уроках української мови у 5-11 класах (зразки текстів і текстових завдань) [Текст] // Урок української. – 2002. – № 4. – С. 35-41.
- Беляєва, О. Навчання аудіювання на основі мовленнєвої діяльності на початковому етапі [Текст] / О.Беляєва, Ю. Ільїна // Початкова освіта. – 2002. – № 13. – С. 6.
- Глазова, О. Тексти для аудіювання 7-11 класи [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 37-44.
- Глазова, О. Тексти для аудіювання із завданнями для оцінювання результатів мовленнєвої діяльності учнів 5-11 класів за 12-бальною системою [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2001. – №2. (вкладка)
- Дубовик, С. Аудіювання на уроках української мови [Текст] / С. Дубовик // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С. 48-51.
- Кучеренко, Л. Л. Типові завдання з перевірки аудіативних вмінь учнів. 1-4 клас [Текст] / Л. Л. Кучеренко // Розкажіть онуку. – 2002. – № 5. (вкладка)
- Литвин, І. Від слова до тексту. Аудіювання, читання, перекази і твори [Текст] / І. Литвин, Л. Литвин // Сільська школа України. – 2003. – № 8. – С. 3-27.
- Піскорська, Л. Тестові завдання для перевірки рівня сформованості аудіативних умінь учнів [Текст] / Л. Піскорська // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 3. – С. 62-69.
- Пономарьова, К. Перевірка аудіативних умінь та знань про мову і мовлення за допомогою текстових завдань (II семестр) [Текст] / К. Пономарьова // Початкова школа. – 2002. – № 3. – С. 63-67.
- Савельєва, Н. Формування аудіативних умінь на уроках української мови [Текст] / Н. Савельєва // Рідні джерела. – 2002. – № 4. – С. 20-23.
- Цінько, С. Методика роботи над розвитком аудіювання в учнів п'ятого класу [Текст] / С. Цінько // Українська мова та література в школі. – 1999. – № 4. – С. 7-11.
- Цінько, С. Навчання слухання (аудіювання) як вада мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови [Текст] / С. Цінько // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 1. – С. 15-17.
- Цінько, С. Тестові завдання для перевірки рівня сформованості аудіативних умінь учнів [Текст] / С. Цінько // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 2. – С. 80-84.

- Чеберяко, В. Тексти для аудіювання [Текст] / В. Чеберяко // Українська мова і література в середніх школах, ліцеях та колегіумах. – 2002. – №3. – С. 103-108.
- Гудзик, І. П. Аудіювання на уроках української мови. Навчаємось слухати й розуміти почуте [Текст] : Посіб. для вчителів початкових кл. загальноосвітніх навч. закл. з навч. мовами нац. меншин / Ірина Пилипівна Гудзик. – Чернівці : Букрет, 2005. – 208 с. – Бібліогр.: с.204-206.

13. Планування уроків української мови

- Глазова, О. Орієнтовне календарне планування викладання рідної мови з урахуванням тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів (5 клас) (136 год., 4 год. на тиждень) [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2001. – №7. – С. 27-46.
- Глазова, О. Орієнтовне календарне планування викладання рідної мови з урахуванням тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів. 10-11 клас [Текст] / О. Глазова // Дивослово. – 2001. – № 8. – С. 8-19.
- Глазова, О. Орієнтовне календарне планування викладання рідної мови з урахуванням тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів (6 клас, I семестр) [Текст] / О. Глазова, О. Царик // Дивослово. – 2001. – № 9. – С. 9-16.
- Орієнтовне календарне планування уроків та тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень учнів 5-11 класів з рідної мови II семестр [Текст] // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7. – С. 61-71.
- Програми для середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Рідна мова. 5-11 класи [Текст] // Дивослово. – 2001. – № 8. – С. 23-50.
- Програми для шкіл (класів) з поглибленим вивченням української мови, ліцеїв та гімназій гуманітарного профілю [Текст] // Українська мова й література в серед, школах, гімназіях, ліцеях. – 2003. – № 3. – С. 178-203.
- Сіткове планування навчального процесу виконання програми з української мови та літератури. Методичні рекомендації [Текст] // Освіта. – 1999. – 20-27 січня. – С. 2-6.
- Шелехова, Г. Орієнтовне календарне планування уроків з рідної (української) мови для 6 і 7 класів [Текст] / Г. Шелехова // Українська мова та література в школі. – 1999. – № 2. – С. 61-65.
- Шелехова, Г. Орієнтовне календарне планування рідної (української) мови для 5-11 класів [Текст] / Г. Шелехова, Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2000. – № 4. – С. 67-79.
- Шелехова, Г. Орієнтовне календарне планування рідної (української) мови для 5-11 класів [Текст] / Г. Шелехова, Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 4. – С. 73-83.
- Шелехова, Г. Орієнтовне календарне планування уроків рідної (української) мови для 8- 11 класів [Текст] / Г. Шелехова,

- Л. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 5. – С. 70-80.
- Приходченко, К. І. Календарний рік у вправах і завданнях . Осінь [Текст] / Катерина Іллівна Приходченко. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 142 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип.7 (20)).
  - Приходченко, К. І. Календарний рік у вправах і завданнях . Весна [Текст] / Катерина Іллівна Приходченко. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 144 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип.12 (25)).
  - Горошкіна, О. М. Сучасний урок української мови: від планування до проведення [Текст] / Олена Миколаївна Горошкіна, Людмила Олександрівна Попова. – Х. : Основа, 2010. – 111 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип. 5 (78)).
- 14. Позакласна робота з української мови та літератури**
- Богдан, М. "Народ скаже - як зав'яже": Лінгвістичний вечір-конкурс [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – № 41. – С. 24-27.
  - Богдан, М. "Українська філологиня": Лінгвістичний конкурс для дівчат [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – № 41. – С. 11-14.
  - Богдан, М. "Український філолог-2002": Лінгвістичний конкурс для хлопців [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – № 41. – С. 15-17.
  - Заболотний, В. Конкурс веселих лінгвістів: Підсумковий урок з української мови в 5-у класі [Текст] // Українська мова та література. – 2001. – № 18 (травень). – С. 16.
  - Заболотний, О. "О слово рідне, хто без тебе я?!" Інтелектуальна гра [Текст] // Урок української. – 2003. – №2. – С. 38-40.
  - Заболотний, О. Вчимося граючись: Конкурси юних філологів [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – №3 – С. 1-3.
  - Заболотний, О. Мовознавчі турніри [Текст] // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 46-51.
  - Ковшева, Н. Шкільний КВК. Філологи і біологи [Текст] // Дивослово. – 2002. – № 12. – С. 50-54.
  - Корюненко, М., Мієцька І., Марченко Л. Учора завершився третій конкурс, щоб сказати "добридень" четвертому [Текст] // Освіта України. – 2003. – № 37. – С. 2.
  - Лещенко, М. "Анумо, українці". Свято-гра з української мови та літератури [Текст] // Все для вчителя. – 2002. – № С. 59.
  - Скорик, Т. Конкурс "Майстер української мови" [Текст] // Українська мова та література. – 2002. – № 38. – С. 12- 16.
  - Баган, М. Мовні змагання [Текст] : Кросворди, сценарії лінгвістичних ігор та конкурсів з української мови / М. Баган. – К. : Ред. загальнопедагогічних газет, 2003. – 112 с. – (Б- ка "Шкільного світу").

- Федоренко, В. Л. Українська мова [Текст] : Ігри та позакласні заходи / В. Л. Федоренко. – К : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 с. – (Бібліотека "Шкільного світу").
- Баган, М. П. Жарти, смішки, анекдоти для цікавої роботи [Текст] : Веселе навч. укр. мови / М. П. Баган. – К. : Ред. загальнопед. газет, 2004. – 128 с. – (Б-ка Шк. світу).
- Позакласна робота з рідної мови в школі [Текст] / Упоряд. К.Ю.Голобородько. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 144 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип.2 (15)).
- Мовленнєвий етикет [Текст] : Програма спецкурсу, заняття, ігрові форми роботи. 8-11 клас. – К. : Вид. дім "Шкіл. світ": Вид. Л. Галіцина, 2005. – 128 с. – (Б-ка "Шкіл. світу").
- Тиждень української мови та літератури [Текст] / Упоряд.: О.М.Чхайло. – Х. : Основа, 2006. – 288 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо укр. мову та л-ру" ; Вип.8 (33)).
- Федоренко, В. Л. Мовні цікавинки [Текст] : Нестандартні дидактичні матер. / Валерій Леонідович Федоренко. – Х. : Основа, 2006. – 320 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо укр. мову та л-ру" ; Вип.9 (34)).
- Програми спецкурсів та факультативів з української мови [Текст] / Упоряд.: В. Федоренко, Г. Федяй. – К. : Вид. дім "Шкіл. світ": Вид. Л.Галіцина, 2006. – 120 с. – (Б-ка "Шкіл. світу").
- Хавіна, С. Я. Позакласна робота з української мови та літератури [Текст] / Сусанна Яківна Хавіна. – Х. : Основа, 2009. – 192 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип. 12 (73)). – Бібліогр.: с.191 (16 назв).
- Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури [Текст]. Вип. 2 / уклад. О.О. Маленко. – Х. : Основа, 2009. – 170 с. – (Б-ка журн. "Вивчаємо українську мову та літературу" ; Вип. 3 (64)).
- Федоренко, В. Л. Енциклопедія інтелектуальних ігор на уроках української мови [Текст] / Валерій Леонідович Федоренко. – Х. : Основа, 2010. – 424 с.
- Гузовська, А. І. Передаймо нащадкам наш скарб - українську мову [Текст] / А. І. Гузовська // Позакласний час. – 2004. – №15-16. – С.1–2.
- Косован, М. І. Свято рідної мови [Текст] / М. І. Косован // Позакласний час. – 2004. – №15-16. – С.3–6.
- Ткач, А. В. Мовна гра [Текст] / А. В. Ткач // Позакласний час. – 2004. – №15-16. – С.16–17.
- Караман, С. Позакласна робота з української мови [Текст] / С. Караман // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – №9. – С.45–47.
- Шульга, В. В. Подорож у країну Мовознавство [Текст] / В. В. Шульга // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – №12. – С.23–25.
- Назаренко, А. В. "Без слова рідного земля - як без батьків дитина" [Текст] / А. В. Назаренко, Т. В. Ульянченко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – №16. – С.36–39.

- Черногал, В. О. Цікава грамати́ка. Конкурс знавців мови у 6-7 класі [Текст] / В. О. Черногал // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – №33. – С.30–31.